

نقد و بررسی بخش حدیث پایگاه حوزه نت

hawzah.net

حدیث به عنوان یکی از منابع اصلی استنباط گزاره‌های دینی، همیشه مورد توجه مسلمانان بوده است. اهتمام اندیشمندان اسلامی به حدیث به تدریج، علمی به نام «علم الحدیث» را با شاخه‌های مختلف آن همچون: رجال الحدیث، درایة الحدیث و فقه الحدیث به وجود آورد. پایگاه اینترنتی حوزه نت (hawzah.net) با درک اهمیت ویژه این علم، بخش حدیث خود را به ارائه مقالاتی در زمینه علم الحدیث اختصاص داده است و از این جهت، جزء معدود پایگاه‌های شیعی است که به این امر توجه خاصی را مبذول داشته است. جایگاه ویژه حدیث و ضرورت تکمیل و روزآمدی پایگاه حوزه نت ما را بر آن داشت تا با کنکاش در محتوا و ساختار این پایگاه کاستی‌ها و بایسته‌های آن را به مسئولان یادآور شویم. از این رو، به حضور حجة الاسلام امین زارع مدیر سایت حوزه نت رسیدیم و طی گفتگویی صمیمانه به بررسی جنبه‌های مختلف بخش حدیث این پایگاه پرداختیم.

• با تشکر از جناب عالی، برای آشنایی خوانندگان ابتداتوضیحاتی را در مورد پایگاه حوزه‌نت و بخش حدیث آن بیان فرمایید.

■ پایگاه حوزه‌نت به منظور ارائه اطلاعات گسترده دینی به کاربران در سال ۱۳۷۸ راه‌اندازی شد. به همین دلیل مباحث علوم اسلامی را به صورت دسته‌بندی و نمودار درختی در ۱۴ عنوان عرضه نمودیم و هر عنوان به ده‌ها زیرعنوان تقسیم شد و هر زیر مجموعه‌ای ذیل عنوان اصلی مرتبط با آن قرار گرفت. البته در برخی موارد مباحث مهم و روزآمد را به‌طور مستقل به عنوان یک بخش اصلی ارائه نمودیم. از این رو، موضوعاتی همچون «زن در اسلام» در کنار گزینه‌های مهمی مانند قرآن و عقاید قرار گرفته است. پس از تعیین عناوین اصلی زیر مجموعه‌های آنها را در ۱۰۰۰ عنوان فرعی تعریف کردیم. آنگاه مقالات و یا قطعه‌هایی گزینشی از کتب و منابع موجود ذیل هر گزینه گنجانده شد.

البته در ارائه مطالب اصل بر این بود که آنها را از منابع متقن و معتبر استخراج نماییم. همین جهت، از مآخذی چون: کتب شهید مطهری، علامه طباطبائی، نظریات حضرت امام خمینی (ره) و سایر پژوهشگران برجسته علوم اسلامی استفاده کرده‌ایم.

بدین ترتیب، کار ما در خصوص جمع‌آوری اطلاعات در محدوده ۱۴ گزینه کلی، از سال ۷۸ شروع شد و عملیات تحقیقاتی آن تا سال ۸۰ طول کشید که در مجموع، چهار هزار مطلب انتخاب شد. ارائه این تحقیقات بر روی اینترنت همزمان با عملیات پژوهشی شروع شد و تاکنون حدود ۸۸٪ آن بر روی اینترنت قرار گرفته است و بر اساس برنامه، در ۶ ماهه اول سال جاری ۱۲٪ دیگر نیز روی اینترنت قرار خواهد گرفت.

• وقتی ساختار مباحث بخش حدیث را بررسی می‌کنیم متوجه می‌شویم که در برخی موارد تقدم و تأخر مباحث رعایت نشده و یا در ارائه برخی موضوعات و عناوین دسته‌بندی خاصی پیش‌بینی نگردیده است؛ مثلاً کتب اربعه که جزء جوامع اولیه روایی است، در کنار جوامع ثانویه روایی مانند: وسائل الشیعه و وافی قرار داده شده‌اند. در اینجا می‌توانستید اینها را مرتب کنید و از هم تفکیک نمایید. آیا در این باره چاره‌ای اندیشیده‌اید؟

• وقتی ساختار مباحث بخش حدیث را

بررسی می‌کنیم متوجه می‌شویم که در برخی

موارد تقدم و تأخر مباحث رعایت نشده و یا در

ارائه برخی موضوعات و عناوین دسته‌بندی

خاصی پیش‌بینی نگردیده است؛ علت چیست؟

■ میزان تقسیم‌بندی و نموداری هر گزینه علاوه

بر تقسیمات موجود در هر علم، به میزان مطالب

موجود نیز بستگی داشته است

• سؤال دیگری که در بخش ساختاری پایگاه حوزه‌نت وجود دارد این است در برخی موارد یک زیرمجموعه هیچ‌گونه ارتباطی با عنوان اصلی‌اش ندارد؛ مثلاً زیر مجموعه «مراکز حدیث» هیچ ارتباطی با عنوان «اقسام حدیث» ندارد؛ یا عنوان «عرضه حدیث بر امام» زیر مجموعه «اصحاب اجماع» قرار داده شده؛ در حالی که هیچ‌گونه ارتباطی میانشان وجود ندارد. دلیل این گونه نقایص چیست؟

■ در این سؤال شما به دو اشکال اشاره

■ دسته‌بندی مذکور دارای اشکال نیست؛ زیرا عنوان گزینه، «جوامع حدیث شیعه» است که هم شامل جوامع اولیه است و هم جوامع ثانویه را در بر می‌گیرد و هم می‌تواند شامل جوامعی غیر از این هشت کتاب باشد. میزان تقسیم‌بندی و نموداری هر گزینه علاوه بر تقسیمات موجود در هر علم، به میزان مطالب موجود نیز بستگی داشته است و در این گزینه چون مطالب زیاد نبوده، به همان عنوان کلی اکتفا شده است.

تدوین حدیث (۷) - منبع تدوین حدیث؛ بی آمده و ...

تفاوت صحابه در تدوین حدیث

جمع آوری حدیث

احادیث آموزش و نشر حدیث

چگونگی تدوین حدیث

جوامع حدیثی

جوامع حدیثی اهل سنت

سایر جوامع حدیث اهل سنت

صحاباح سنت و مؤلفین آنها

جوامع حدیثی شیعه

کتابهای چهارگانه شیعه

اسناد به کتابهای چهارگانه

وافی

وسائل الشیعه

بحار الانوار

کتاب اربعه حدیث

شروح کتب اربعه

محدثین

رجال حدیث

رجال حدیث شیعه

اصطلاحات حدیث

اصطلاحات علم الحدیث ۱

رجال حدیث

کتاب: دایرة المعارف تشیع، ج ۶، ص ۱۵۱

نویسنده: سید مهدی حائری

حدیث < محدثین

از اهم مباحث علوم حدیث شناخت راویان و محدثان، و اطمینان یافتن از نام و نشان و طبقه و میزان وثاقت و درایت و تقوی و صلاحیت آنها است، تا روایت صحیح از ضعیف شناخته شود، و راه جعل و تحریف و تکلیس و تصحیف مسدود گردد، و از کسانی اخذ حدیث شود که شایستگی تحمل و نقل کلمات مقدس خاندان وحی را داشته باشند، و به امانت‌داری و درست کاری شناخته شوند. به همین جهت است که از زمانهای قدیم، و اندکی پس از تدوین حدیث، نیاز به این علم کاملاً احساس گردید، و دانشوران به تأسیس قواعد و اصول آن همت گماشتند، و کتابهای زیادی در زمینه مشیخه و رجال تألیف کردند، چنان که در کتب درایه نیز شرایط و ضوابطی را برای راویان و چگونگی جرح و تعدیل و توثیق و تضعیف، تعیین نموده‌اند و مبانی مختلفی در این باره اظهار داشته‌اند. اهتمام به معرفت رجال معتبر و پرهیز از راویان ضعیف و مجهول الحال سبب شد که در هر عصری افراد شایسته و مورد اعتمادی به کار حدیث پردازند، و جوامع بزرگ و کوچک حدیث را فراهم آورند، و در سخت‌ترین شرایط گرانبهارترین آثار را ابداع کردند و نام خود را به افق جاودانگی نقش بستند که در خاتمه این مقال فهرست کوتاهی از مشاهیر محدثان شیعه از آغاز تا عصر حاضر بیان می‌گردد:

بسنده شده است. به منظور توسعه منابع

چه تمهیداتی را در نظر گرفته‌اید؟

■ در مدیریت این گونه فعالیت‌ها اصلی به نام «جمع‌بندی و بستن محدوده یک کار تحقیقاتی» وجود دارد و ما تا جایی که وقت و امکانات اقتضا داشت، در محدوده منابع موجود تحقیق کردیم و منتظر تکمیل صددرصدی کار نبودیم. این کار فوایدی را نیز در برداشته است.

بدیهی است که انتظار کاربران از این پایگاه که پایگاه حوزه است، دستیابی به دیدگاه اسلام در موضوعات مختلف است. از این رو، از منابع معتبر و مقبول دینی استفاده کرده‌ایم که این نیز محدودیت‌هایی برای ما ایجاد کرده است. همان‌گونه که مطلع هستید بحث علوم حدیث در حوزه علمیه از مباحث جنبی تلقی شده و همانند دیگر مباحث دارای منابع متعدد کهن و یا جدید نیست.

● یکی دیگر از کاستی‌های پایگاه در بخش

اربعه مباحث جوابگوی نیاز کاربر نیست. در

خصوص غنی‌سازی مطالب و توسعه کمی

مباحث چه تدابیری اندیشیده‌اید؟

■ با توجه به گستردگی کلی عناوین نمودارها؛ اندک بودن مطالب در برخی موارد طبیعی است. البته به‌زودی در خصوص ارتقاء کمی و کیفی پایگاه حوزه‌نت اقدام خواهیم کرد تا ذیل هر عنوان مباحث کافی و وافی به مقصود در اختیار کاربران قرار گیرد. در مورد رجال هم ما به تفصیل به معرفی علم رجال پرداخته‌ایم و فقط آشنایی کلی با این علم منظور بوده است و همان‌طور که می‌دانید امروزه مباحث علم رجال جدای از علوم حدیث مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

● از جمله کاستی‌های موجود در این پایگاه، محدودیت منابع است و در اکثر موارد به منابعی همچون: مجله علوم حدیث، دائره‌المعارف تشیع، کتاب علم الحدیث مرحوم شانه‌چی و حدیث از دیدگاه شیعه

کردید. در مورد اشکال اول ظاهراً باید علاوه بر عنوان به متن مقاله هم مراجعه می‌نمودید. در اینجا منظور از مراکز حدیثی، مراکز گسترش علم حدیث و خاستگاه‌های حدیث است که اتفاقاً به عنوان اصلی، یعنی سیر تاریخی حدیث بسیار مرتبط است و ما هم نام مقاله را از منبع آن گرفته و برای حفظ امانت به همان صورت نقل کرده‌ایم. هرچند کاربر در برخورد اولیه با این عنوان، آن را با مؤسسات و مراکز حدیثی اشتباه می‌گیرد.

در مورد عرضه حدیث بر امامان، ظاهراً اشتباهی صورت گرفته و این مقاله مربوط به این بحث نیست و باید اصلاح شود.

● ذیل برخی عناوین از نظر محتوایی مطالب اندکی ارائه شده است و جا داشت که مباحث متنوع‌تر و گسترده‌تری در اختیار کاربر قرار بگیرد؛ مثلاً مطالب موجود درباره رجال بسیار اندک و ناچیز است و فقط به دو عنوان بسنده شده است و یا در مورد کتب

حدیث باب مدینه علم

کتاب: دایرة المعارف تشیع، ج ۶، ص ۱۵۲

نویسنده: مشایخ فریذی

علمای اسلام متفقند که امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (ع) از دیگر صحابه رسول الله (ص) عالمتر و در احکام الهی و تفسیر رموز قرآن و سنت از آنان داناتر و در فقه و قضاء بصیرتر و عادلتر بود. خواص یاران پیغمبر (ص) مثل ام سلمه و عائشه، همسران وی، و سلمان فارسی و انس بن مالک و عمر بن الخطاب و عبدالله بن عباس و معاویه بن ابی سفیان و عبدالله بن مسعود و بریده بن الحسیب و جابر بن عبدالله و عدی بن خاتم و ابو سعید خدری ... هر يك ضمن احادیثی این امر را اثبات کرده‌اند. اما این راز مکتوم مانده است که وی این همه دانش را در علوم عقلی و نقلی و رزمی کجا و چه وقت از چه کسی آموخته بود تا حدی که بتواند سخنگو و سفیر و کاتب وحی پیامبر (ص) شود و خطبه‌ها و اشعار و فتاوی او سرشوق فصحای عرب و راهنمای داوران و داوران مسلمان گردد.

علمای امامیه به استناد احادیث وارده از طرق شیعی و سنی، علم علی (ع) را مانند سایر فضائل و خصایص او مؤتوب و فطری و مدد از صحبت و تربیت رسول الله (ص) می‌دانند. آنان عقیده دارند که علی (ع) آموزگاری جز خاتم الانبیاء و درس و مشقی جز قرآن و حدیث نداشته ورد خلوت و جلوت و سفر و حضر پیوسته از ریشات فیض تعلیم و ارشاد رسول الله بهره‌مند بوده و رموز ولایت و رهبری را از پسر عم خود فرا گرفته است. وقتی کودک بود بر نوش مصطفی یا نست در دست او به دشتها و نرهای بطحاء می‌رفت و هر چه در نظرش مجهول می‌آمد از حضرتش می‌پرسید و پاسخ می‌گرفت. رسول الله (ص) در کودکی او را از پدرش ابوطالب برگرفت و پسر خوانده و عضو خانواده خود ساخت، علاقه‌اش به علی (ع) تا حدی بود که در خلوتگاه غار حراء او را با خود می‌برد. بعد از بعثت و در کشاکش کارشکنی‌های قریش علی نوجوان سایه‌وار دنبال پیامبر (ص) رفت و در برابر هر حادثه خود را سپر او می‌ساخت. در تبعیدگاه «شعب ابی طالب» شبها در کنار بستر رسول الله نگاهبانی می‌کرد. در شب سرنوشت ساز هجرت بر بستر او آرمید و جان خود را فدای وی ساخت. در مدینه، همخانه و همسایه پیغمبر و تا آخرین لحظه

- ترجمه حدیث
- طریق فضل حدیث
- شواهد نقلی به خیر واحد
- آداب نقل حدیث
- آداب نقل حدیث ۱
- آداب نقل حدیث ۲
- جمع بین احادیث متعارض
- جمع بین احادیث متعارض
- اختلاف حدیث
- تفصیح حدیث
- فصاحبا اصحاب
- اصحاب اصحاب
- اصحاب اصحاب
- عرضه حدیث بر امامان (ع)
- عرضه حدیث بر امامان (ع)
- احادیث برگزیده
- حدیث باب مقبوله علم
- حدیث دار
- حدیث نسبیه
- حدیث نظایر
- حدیث «مؤمن منی و انا من حسین»
- حدیث رایت «خبر»
- حدیث رفع
- حدیث سبب اسلام
- حدیث سبب ابواب مسجد
- حدیث مسأله الکعب
- حدیث طبر
- حدیث «علی مع الحق»
- حدیث شدر
- حدیث سولات
- حدیث ۳
- حدیث ۴

مختلف یادآور شود که در این زمینه هم می‌شود کار کرد و نتایج خوبی را به دست آورد. ممکن است که یک مؤسسه حدیثی تقسیم‌بندی ما را در خصوص فلان قسمت از بخش حدیث نپذیرد و بگوید می‌توان به گونه‌ای بهتر تقسیم کرد؛ ما هم اتفاقاً همین را می‌خواستیم و می‌خواهیم که مؤسسات تخصصی بیایند و دسته‌بندی مناسب و اطلاعات کافی را ارائه دهند.

متأسفانه برخی از مؤسسات هنوز اطلاعاتشان دست نخورده و در بایگانی باقی مانده است؛ در صورتی که می‌توان آن را با امکانات روز مانند اینترنت در دسترس همگان قرار داد. به هر حال، اگر مؤسسات تخصصی که به لطف خدا حرکت‌های خوبی در این زمینه شروع کرده‌اند به طور جدی در این مسیر وارد شوند، چه بسا فعالیت و فرآیند کارشان از ما بهتر خواهد بود و کاربران هم استفاده بهتری خواهند برد. ■

مباحث پرداخته‌ایم. البته در بخش مراکز نیز مراکز حدیثی تهیه شده‌است که امیدواریم این مطالب به‌زودی به گزینة حدیث نیز اضافه شوند.

● در انتها اگر یادآوری نکته دیگری را جهت اطلاع خوانندگان ضروری می‌دانید، بفرمایید؟

■ بنده در آخر عرایض بیان دو نکته را لازم می‌دانم:

یکی اینکه ما در گزینش و چینش مطالب بخش حدیث متخصص علم الحدیث در اختیار نداشتیم و در آن زمان واقعاً حدیث پژوهی که علاوه بر حدیث با اینترنت نیز آشنا باشد، بسیار اندک بود. از این جهت، ممکن است نواقصی در کار ما دیده شود. دوم اینکه ما ادعایی نداریم کار دسته‌بندی اطلاعات دینی را به طور جامع و کامل انجام داده‌ایم. از جمله اهداف پایگاه حوزه‌نت این است که به مراکز و مؤسسات

حدیث، فقدان امکانات جستجو است. اگر بخواهید کاربران را در زمینه حدیث پژوهی یاری برسانید، ناگزیر از ارائه قابلیت جستجو در این بخش هستید.

■ در صفحه اول پایگاه، قابلیت جستجو در مطالب پایگاه وجود دارد؛ ولی اینکه در بخش حدیث و صفحه مربوط به آن، امکان جستجو را ارائه کنیم تا کاربر نیازمند بازگشت به صفحه اول نباشد، پیشنهاد خوبی است.

● بخش‌های مهم دیگری مانند: نرم‌افزارهای حدیثی، مؤسسات حدیثی، پایگاه‌های حدیثی، نگارخانه حدیث، کتابخانه حدیث، معرفی حدیث پژوهان معاصر و نیز عرضه متن برخی از کتب حدیثی به صورت موضوعی نیز برای کاربران بسیار مفید است که پایگاه از وجود آنها خالی است، در این زمینه چه توضیحی دارید؟

■ ما پی‌گیر موضوعات جدید هستیم و در برخی از بخش‌ها مثل قرآن، به این گونه